

AZ ELŐADÁSOK

A konferencia első napja: 2018. december 1.

Megnyitók és nyitóelőadások (9,00-10,00)

Elnök: Harai Dénes egyetemi tanár

Megnyitja: *Csihák György a ZMTE elnöke és
Padányi József vezérőrnagy, az NKE
tudományos rektor-helyettese*

Nyitóelőadás:

*Padányi József vezérőrnagy: Az erdélyi magyar
felsőoktatás kálváriája a Fehér Könyv alapján
Kovács Vilmos ezredes (a HIM főigazgatója): Az
első világháborús hadiipar erdélyi vonatkozásai*

Délelőtti előadások (10.00–12.00)

Elnök: J. Újváry Zsuzsanna egyetemi docens

*Csihák György: A gyulafehérvári román határozat
és a Magyar Királyság Történelmi Alkotmánya.
Erdély elvesztése. (Tények egy kicsit másként)*

*Légy hű, s bízzál jövődbe, nemzetem.
Arany János (Nagyszalonta, 1817)*

Keresztény ember mielőtt komoly dolgába fog – imádkozik. Az imádkozás fontos része az önvizsgálat. Az önvizsgálat első kérdése: vétkeztem-e? Vétkezni pedig lehet: gondolattal, szóval, cselekedettel és – mulasztással. Amint idáig jutottunk, akkor Trianon, és most közelebbről: Erdély elvesztése a tárgy. A kérdés az, hogy mi magyarok vétkezünk-e? – s ha igen, milyen vétket követtünk el: gondolattal, szóval, cselekedettel és – mulasztással? Nem kell a dolgot nagyon az elején kezdenünk. Ott vannak a huszadik század elején az első magyar szociológusok, akik bőven leírták, hogy a magyar oktatáspolitikai egyik hibája: az új magyar középiskolák többségét a nemzetiségi vidékekre helyezik, miáltal magunk képezzük nemzetiségeink értelmiségeit, akik a velünk való szembenállást szervezik. Nyíró József: „Néma küzdelem” című művében pedig, igen alapos elemzéssel leírja, miként veszítettük el Erdélyt. Mi

magyarok bőségesen hibáztunk gondolattal, szóval, cselekedettel – de főleg mulasztással. Vizsgálhatnánk ezt a többi elszakított területeink dolgában is. „A gyulafehérvári határozat” (1918. november 18–december 1.) szövegében találunk közvetlen utalásokat arra, hogy fogalmazói jól ismerték a magyar viszonyokat. Noha egyik fogalmazó személyét sem ismerem, sőt azt sem tudom, hogy mely titkos előkészítő munka húzódik a háttérben, de abban biztos vagyok, hogy a szövegezők között volt olyan, aki Magyarországon doktorált. Mert amit ígértek, azt Romániában nem lehetett tanulni – de Magyarországon igen. Ezért megállapíthatónak tartom, hogy akik írták pontosan tudták: az elszakítandó terület egy történelmi képződmény része (az akkor alakuló román állam nem volt egy történelmi képződmény), tehát tettük kétségkívül úgynevezett „magasabb célt” is szolgált, nevezetesen a történelmi képződmény szétzúzását, az elszakítandó népesség pedig – beleértve a románokat is – a magyar korona állampolgára, tehát pontosan tudták, hogy tettük nem valami népfelszabadító tett. A történelmi képződmény pedig sikeresen szétzúzatott. Mára másoknak is feltűnik, hogy egy ilyen mennyire hiányzik – Európa közepéről. „Kevés olyan diplomáciai irat van, amely annyira eltévesztette célját, mint a trianoni...” „Lehet, hogy jön újra egy pillanat, amikor az álom legyőzi a valóságot.” (Henry Kissinger, 2014)

Zürich, 2017. október 23.

Váralljai Csocsán Jenő: A három nemzet és Erdély

1. Az erdélyi három nemzet kialakulása a vegyesházi királyok korában.
2. A három nemzet és az erdélyi fejedelemség kialakulása.
3. Approbata constitutio és a három nemzet.
4. Compilata constitutio és a három nemzet.
5. Erdély, a Tripartitum és a veszfáliai béke.
6. Az 1659. május 24-i szászsebesi országgyűlés határozatának jelentősége.
7. Románia címere a két világháború között.
8. Románia jelenlegi címere.
9. A három nemzet és a gyulafehérvári gyűlés.

Tüdős S. Kinga: Idegen földről érkezett szolgálattévők a fejedelemségkori Erdélyben (1616-1689)

Dolgozatom témáját, amely már azóta románul és magyarul is megjelent, két román történész Ștefan, Metes (1887–1977), lelkipásztor, a RTA levelező tagja, valamint David, Prodan (1902-1992), egyetemi tanár, a RTA rendes tagja tanulmányai indították útjára. Kijelentésük igazságtartalmának hitelét kerestem, ellenőrizvén elsősorban Ștefan Metes állítását, miszerint a fejedelemségkori Erdélyben élő „elsősorban magyar főnemesek, nemesek” üldözték volna a „román vagy román származású jobbágyaikat”. Az általam összegyűjtött csaknem 100 jobbágykötő levelek alapján, Metes állításának cáfolatával találkoztam, mert mint kiderült, a XVII. század folyamán sem az Erdélybe való bevándorlás, sem az elvándorlás nem kötődött etnikai sajátosságához. Ezt David Prodan a „Fogarasföldi Urbáriumok” című kiváló forráskiadása is igazolta. Ugyanakkor az Erdélyi Országgyűlési végzések is arról szólnak, hogy az idegeneknek, a jövevényeknek, nemzetiségre való tekintet nélkül, nemcsak a Székelyföld, hanem Erdély is otthonukká válhatott.

A különböző típusú források tehát egyértelműen igazolják: a XVII. században az erdélyi román szolgálattévők ki- vagy bevándorlását semmilyen formában nem befolyásolták vagy mozgatták a „nemzeti élet” irányította hatalmi törekvések. A kérdés nemzetiségvonalatkozású torzítása csupán politikai érdekeket szolgált a XIX, XX. és úgy tűnik, a XXI. századiak szá-

mára is. Ám a korabeli források tükrözte tények alapján ezeknek a felhangoknak már semmi közük sincs a korabeli események valós voltához.

Természetesen az sem tagadhatjuk, hogy az „idegen fiakkal” a máshonnan érkezett jobbagyokkal szemben vegyülhetett bizonyos gőg vagy fölényérzet a helybéli főnemesség vagy nemesség, esetleg falustárs részéről. Mindez viszont nem nevezhető csupán erdélyi sajátoságnak, hiszen mint ismeretes, minden zárt, hagyományos társadalom szinte természetes válaszreakciója az új, a szokatlan elutasítása.

B. Garda Dezső: A székelyek és 1918. december 1.

A székelység a különböző hadszíntereken való részvételével mérhetetlen véráldozatot vállalt az első világháborúban. Az 1916. augusztus 27-diki román támadás felbecsülhetetlen károkat okozott a székely családoknak: menekülteké váltak saját országukban. Bár a magyar kormány mindent elkövetett az otthontalanná vált székely közösségek megsegítéséért, ez a segítség a családok számára jelentéktelennek bizonyult, de a magyar állam anyagi erőforrásait nagyrészt felemésztette.

Az 1918-as évi őszirozsás forradalom kitörése után az egész országban nemzeti tanácsok szerveződtek, amelyek nagy hatással voltak a közvélemény formálására. A magyar nemzeti tanácsok mellett székely nemzeti tanácsok is alakultak, amelyek a Székelyföld jövőjére igyekeztek befolyást gyakorolni. Ezek többsége a székely városokban szerveződött, de Budapesten is létrejött Székely Nemzeti Tanács. Emellett Kolozsvárt, Debrecenben, Szegeden és más városokban is jelentős tevékenységet fejtettek ki a székely nemzeti tanácsok tagjai.

A románok 1918. december 1-i nagygyűlése után a Székely Nemzeti Tanács elhatározta, hogy megkezdi az önálló székely köztársaság szervezését. Négy székely vármegyéből jött volna létre a független székely köztársaság. Az önálló székely állam tervét Paál Árpád dolgozta ki, a népek önrendelkezési elve alapján. A székely köztársaság kikiáltására 1919. január 10-én került volna sor. Ezt azonban Székelyföldnek a románok által történt megszállása, valamint Paál Árpád letartóztatása megakadályozta.

1918. december 1. után, az Erdélybe betört román csapatok elleni védekezéséért hozták létre Kolozsváron a Székely hadosztályt, Lukács Béla nyugalmazott altábornagy kezdeményezésére. A Székely hadosztály a Kolozsvári hadosztály együtt maradt törzséből, a 38. magyar hadosztály székely katonáiból jött létre, amelyhez csatlakoztak a Kratochvil Károly parancsnoksága alatt Erdélyben szerveződött alakulatok. Létszám: 400 tiszt és 4000 közlegény.

A hadosztály parancsnoka Kratochvil Károly vezérkari főnöke, Siménfalvy Károly vezérkari őrnagy volt. A Székely hadosztály 1918 decemberének közepén 1700 katonát számolt, de csak 600 lőfegyverrel rendelkezett. Később a létszám meghaladta a 12 000 főt.

Mivel 1919-ben mind az önálló székely köztársaság létrehozása, mind pedig a fegyveres ellenállás lehetősége kudarcba fulladt, a székelység kénytelen volt az autonómia lehetőségeit keresni. A szerző dolgozatában befejezésképpen bemutatja a székelység autonómia törekvéseit a 20. században és a 21. század elején.

Vekov Károly: A B-terv hiánya, avagy a „kettős hatalom” kialakulása

Az első világháború elhúzódása, majd tragikus vége nemcsak a központi hatalmakat, a Monarchiát érte váratlanul, hanem a magyar kormányt is.

Visszatekintve az eseményekre, úgy tűnik, hogy a birodalom sajátos állami szervezete békeidőben el tudta látni feladatát, de a háború végi rendkívüli körülmények között már nem. A rendkívüli körülmények között nemcsak a hadi események alakulása, hanem a politikai

koordináció hiánya is a birodalom két része között bebizonyította ennek a politikai konstrukciónak a sebezhetőségét, sőt alkalmatlanságát.

Ferenc József hosszú uralkodása és főleg erőskezdő politikája adott vonatkozásokban el tudta fedni a dualizmus hiányosságait, illetve a benne rejlő veszélyeket. Az ő halálát követően kiderült, hogy nincsenek meg azok a mechanizmusok, amelyek rendkívüli körülmények között is biztosíthatják volna az Osztrák–Magyar Monarchia gyors és egységes, minden szempontból eredményes reagálását a nem várt helyzetekre.

A látszat egyenlőség dacára a dualizmus aszimmetrikus építménye csak békeidőben és egy akár egyéni, jól koordinált külügyi és hadügyi kormányzás mellett tudta fenntartani nem csupán az egység, hanem az egységes reagálás lehetőségének a látszatát, de csak az uralkodó haláláig. Ekkor, éppen a világháborús válságnak köszönhetően előtűntek ennek az aszimmetrikus rendszernek a gyengéi, mind összbirodalmi szinten, főleg külügyi és katonapolitikai vonatkozásban, mind a Monarchia „kisebbik láncszemének”, Magyarországnak a szintjén.

A dualizmus körülményei között álomba ringatott nemzeti büszkeség közepette nem sikerült kiépíteni intézményi és főleg nem személyzeti vonatkozásban sem a külügy, sem a hadügy vonatkozásában egy olyan rendszert, amely képes lett volna önállóan és megfelelő hatásokkal működni akár rendkívüli körülmények között is. Hiányoztak ennek a nem kevesek által szorgalmazott törvényi keretei is.

Sem a Monarchia egészének a szintjén, sem Magyarországon nem sikerült erőt venni rajtuk és kordában tartani azokat a háború végén fel- és elszabadult erőket, amelyek megkérdőjelezték a fennálló rendszer jogosultságát, fennmaradását.

A kialakult felemás, kettős hatalmi rendszer és ennek talaján a bizonytalan politikai helyzet vezetett el az ország hatalmi struktúráinak összeomlásához, amely döntően meghatározta a győztes szövetséges hatalmak diktálta trianoni békeszerződést.

Darai Lajos: Cui prodest? Miért szeretetlen Erdély román állami fennhatóság alá erőszakolása?

A trianoni döntésnek megágyazó háborús és mozgalmi politika háttérben nemcsak nyerszedő nemzetközi pénzügyi és népcsoporti gazdasági érdekek húzódtak meg, hanem a társadalomelmélet emberiségellenes jellegzetességei is. A „ha jó törvényt akarsz, égesd el a régiéket és csinálj újakat” voltaire-i hamis racionalista, valójában esztelen elve lehetővé teszi egy embercsoport számára, hogy más csoportok kárára cselekedjen, őket „elégesse”. Ami második világháború fajtult hamarosan. Az ottani magyarság őshonos nemzeti közösségét azóta román állami elnyomás időnként népiirtással váló üldözése gyötri, gyéríti, a szászorságot már majdnem felszámolta. A társadalmi igazságtalanság mindenkit sújt, még ha megtévesztetten is. Ez a XIX. század utolsó harmadában indult kelet-közép-európai gazdasági–szellemi fellendülést megakasztotta, majd szovjet érdekerületté téve bebetonozta. Kiutat az EU tagság se hozott, a felzárkózásra nincs elég pénzakarát, helyette a románság a magyar nemzeti közösség elnyomásával kárpótolhatja magát, de inkább csak a román állami közélet szándékában, mert a nép tömegesen kivándorol. Megoldást egymás megbecsülése, a kölcsönösség, az együttműködés jelenthet, visszatérés a régió korábbi gyümölcsöző elveihez, amit a magyar történelmi alkotmányra alapoztak. De a megoldás előtt akadályok tornyosulnak, s ezek között nem a legkisebb, hogy történelmi építményünk elvi előnyei a magyar tudományos világban sincsenek egyértelműsítve. Ezért feladatunk a magyarsággal kapcsolatos történelmi igazságok tudatosítása, egyetemes tudományi érvényesítése, közvetítése az érintett kelet-közép-európai térség számára. Nyíhítve az első világháború vége óta folyó magyarellenés intézkedések következtében az Erdély elszakításához hasonló, körkörös és kölcsönösen elszenvedett veszteségeket és elkezdve a helyreállítást. Ha a tudomány megfelelő fokára lépve kimondjuk egyetemes értékeink történelmi léptékű eredményeit, és hiteles képet nyújtunk az egész Kárpát-medence

műveltségi egységről, a világgözevélemény támogatni fogja térségünk eszmei rendjének ismételt megvalósulását, sokszorozódó erejének bekapcsolódását az emberiség előtt álló feladatok megoldásába, azaz a volt Magyar Királyság népeinek több nemzetként való boldogulását. Előadásom keresi a magyarázatot a románok 1918. december 1-i gyulafehérvári gyűlése határozatai érvényesülésének szinte teljes hiányára a román államiság valóságos Erdélyre kiterjesztése során, azt annak észellenes elvi alapozásában és idegen, távoli érdekek kiszolgálásában találva. Utóbbinak dokumentumai feltárására biztat és javasolja a százéves kártevés és áldatlan állapotok leállítását, térségünk megbékélését és felvirágoztatását.

Vita (12,00-13,00)

Ebéd (13.00-14.00)

Délutáni előadások (14.00-16.00)

Elnök: Harai Dénes egyetemi tanár

Cziráki Zsuzsanna: A szász autonómia Erdélyben

Erdély történetében a XII. század második felétől tartjuk számon azokat a többségében németajkú telepéseket, akiket gyűjtőnéven „szászokként” ismer a hagyomány. A Magyar Királyság területére II. Géza király kezdeményezésére tervszerűen betelepített vendégek (hospek) Európa különböző, fejlett gazdasággal és jelentős népfölösleggel rendelkező vidékeiről származtak, jóllehet minden bizonnyal a német birodalmi területekről érkezők voltak közöttük többségben. Ez a sokszínű telepes közösség erdélyi területen forrott össze egy nemzetté, nem utolsó sorban a magyar királyok – és később erdélyi fejedelmek – biztosította kiváltságoknak, így a középkori privilegizált státuszt az újkorban kiteljesítő autonómiájuknak köszönhetően. A Szász Univerzitás, tehát a szászok egyetemes közösségének tagjai a székelyek és magyarok mellett Erdély egyik rendi nációját alkották, és bátran nevezhetjük őket a tartomány szilárd pillérének. A régióban kimagasló gazdasági és kulturális tevékenységük háttérében fejlett érdekérvényesítő képességük sejthető, melynek alapja a mindenkori hatalmi centrummal kialakított, szolgáltatások és kötelezettségek érzékeny egyensúlyán alapuló közösségi autonómia volt. Sajátos jogállásuk Erdélyen belül egészen a XX. századig biztosította a háttérre ahhoz, hogy a környező népektől nyelvében és szokásaiban jelentősen eltérő népcsoport kilenc évszázadon át megőrizhesse identitását. Előadásomban az erdélyi szász autonómia fejlődésének fordulópontjait veszem számba a középkortól a XX. századig.

Nyisztor Tinika: Moldvai magyarok a századok során

A történelem során Moldvában és Havasalföldén (Havaselvén) már a „román vajdaságok” megalakulása előtt – a XIV. század első felében is – éltek magyarok. Ám azok a magyar csoportok, amelyeket Havaselvére, az egykori Kunországba, Olténiába és Munténiába vetett különböző időben és szándékkal a történelem, azoknak híre, emléke Románia 1861. évi megalakulásakor már inkább csak a helynevekben, a gyérszámú krónikákban, oklevelekben élt. Ezekből rekonstruálhatják a történészek azt az állapotot, amikor – nevezetesen a X–XI. században – a Duna jelentette a magyar–bolgár határt. A téma legkiválóbb ismerője, Mikecs László *Csángók* című munkájában bemutatja azt a folyamatot, ahogy a honfoglaló magyarság a Kárpát-medence benépesítése után túlcserült a Kárpátok gerincén; ahogy megtöltötte né-

pességgel a korábban lakatlan gyepüket: Szörény földjét, valamint a Havasalfölde északkeleti csücskén lévő Săcueni megyét – a források Săcueni Micnek, Kis-Székelyföldnek is nevezik –, amit aztán 1845-ben felosztottak. A helynevek Buzău és Prahova megyében is tanúskodnak valamikori magyar lakosságáról. Mégpedig oly módon, hogy „*néhányuk teljes bizonyossággal a legrégebb magyar katonai szervezetre, a gyepűrendszerre utal, mint a Les, Kapus, Szemes, Vámos, amik (...) a magyar gyepűövezet legkarakterisztikusabb nevei.*” Mikecs tehát újrafogalmazta a Kárpát-gerincnek, mint az „ezeréves határnak” a történelmi szerepét. Megállapította, hogy „*már a régi magyarság ismeretében sem lett volna szabad megállnia a magyar gyepűk kutatójának a Kárpátoknál.*” Mert a hegygerinceknek, miként a váraknak is, csak a XIII. századi tatárjárástól lett szerepük az ellenség feltartóztatásában, korábban a síkságokon, a folyóvölgyekben védekeztek.

Moldva középkori magyarságának azonban nemcsak az emléke létezik, hanem jelentős hányaduk valóságosan is megtalálható lakóhelyükön. Őket nevezi a tudomány – egy kis nagyvonalúsággal valamennyit – csángóknak, akik a történelem során földrajzilag vagy közjogilag kiszakadtak a székelységből. Mikecs László meghatározása szerint: „*csángók azok a falvakban lakó magyarok, akik az összefüggő székely népsziget szomszédságában, vagy közelében, népünk legkeletibb szélein, határainkon belül és kívül, idegenek, szászok, de főleg románok között élnek.*”

1. A csángók (vagyis a Moldvában élő katolikus vallású magyarok) a középkorban a Magyar Birodalom oltalmában éltek, a csiksomlyói ferencesek lelki gondozását élvezték, hiszen Moldva a magyar király hűbérterülete volt, ami nemcsak azt jelentette, hogy adót fizettek, hanem védelemben is részesültek. Amikor a mohácsi vésszel összeomlott a középkori Magyar Királyság, ez a védelem megszűnt. Moldva magyarsága az ott élő románokkal együtt török fennhatóság alá került, ami alól csak az 1860-as években szabadult fel, de akkorra Magyarország már az Osztrák-Magyar Monarchiában élt, és nem tudott védelmet nyújtani az egyre erőteljesebben kibontakozó román nacionalizmusnak a csángókra nehezedő nyomása ellen. 1918-ig külpolitikáját alá kellett rendelnie az Osztrák-Magyar Monarchia birodalmi érdekeinek, a Monarchia összeomlása után pedig sem a trianoni békediktátummal megrendített Magyarország, sem a román fennhatóság alatt kisebbségbe került erdélyi magyarság nem talált lehetőséget moldvai magyar testvérei oltalmára. A moldvai magyaroknak pedig sajátos történelmük miatt nem volt saját értelmiségük, akik sorsukat irányíthatták volna, ezért kiszolgáltatottan sodródtak a történelemmel.

2. A XVIII. századtól a moldvai magyaroknak korántsem volt „konszolidált” helyzetük, legföljebb annyiban, hogy a madéfalvi székelymészárlás menekültjeivel lélegzetvételnyi lehetőséget kaptak a megmaradásra, mert a XVII. század végére a török háborúk (és a velejáró járványok, éhínség és más pusztítások) nyomán, utánpótlás híján gyakorlatilag elfogyott a moldvai katolikus magyarság. A XVIII. században érkezett bujdosókból új telepek jöttek létre, első és másodlagos migrációval feltöltődtek a már-már kipusztult lakosságú magyar települések. A háborúskodások alábbhagyásával pedig számbelileg növekedni kezdett Moldva magyarsága, de az iskoláztatás terjedésével felgyorsult az állami asszimiláció, amihez a jászvásári római katolikus püspökség és a szeminárium létesítését követően egyre erőteljesebben hozzájárult a romanizálódó katolikus klérus nemzetietlenítő hatása.

3. Nem „fogytak el” a moldvai csángók, hanem a román nemzeti érdekek szolgálatába álló moldvai római katolikus papság, híveit elárulva az asszimiláció szolgálatába szegődött, s felvállalta, hogy a római katolikus magyar híveket római katolikus románokká teszi, ami sajnos találkozik a Vatikán azon rögeszméjével, hogy ily módon közelebb kerülhetnek az ezer esztendeje kettészakadt katolikus egyház egyesítéséhez. A jászvásári klérus jó pénzért elhitheti velük, hogy az ortodox románság körében terjesztik a római katolikus vallást, holott csak magyar katolikusokból faragnak erővel – híveiknek nagy szenvedéseket okozva, égbekiáltó hazugságok közepette – román nyelvű katolikusokat. A csángók tehát nem fogytak el, csak át-

festették őket kék-sárga-piros színre. Megtagadva és csúfot úzve Jézus tanításából, aki azt bírta tanítványaira, hogy tanítsátok a vallást minden népnek – *a maga nyelvén*.

4. Pusztina példáján (1990–2018) teljes képet kaphatunk a moldvai Katolikus Egyház és a Szentszék által tanúsított ellenállásról a magyar nyelvvel szemben. A Szentszék érdeke, hogy Romániában román katolikusok legyenek, mert csak akkor lehet diplomáciai kapcsolatban Romániával. A cél: terjeszkedés az ortodoxián belül!

Miski Péter: Teleki Mihály és az erdélyi románság

Buda elvesztése után (1541) a már több mint egy évszázada működő három nemzet uniója volt az a biztos alap, amelyre építve kialakíthatták az ország keleti felében azt az államalakulatot, amely idővel az Erdélyi Fejedelemség nevet kapta. A fejedelmek felemelkedtek, regnáltak, gyakran el is buktak, de a hatalmukkal és befolyásukkal ügyesen sáfárkodó uralkodók számára egy alaptétel mindig fennállt: a három kiváltságos nemzet jogait tiszteletben kell tartani.

Ez azt is jelentette, hogy a fejedelemség területén egyre népesebbé váló románság, amely a paraszti réteget gyarapította, illetve papi vezetők is, csupán fejedelmi kegyből (hiszen az ortodoxok eretneknek számítottak), rendi képviselő nélkül élhettek a két román vajdasághoz képest nyugodtabb és biztonságosabb életkörülményeket jelentő Erdélyben. Bár már a középkorban is éltek vlachok, oláhok ezen a területen, a török kor nagy háborúi és pusztításai következtében az elhurcolt vagy legyilkolt magyarok, székelyek és szászok helyét rövid idő alatt képesek voltak betölteni, itt letelepedni.

A korszakban még nem volt olyan meghatározó a nemzetiségi hovatartozás, hiszen ez későbbi korok „terméke” volt, ezért a fejedelmek, de a nemesek is jónak látták az alacsonyabb igényű, de ugyanúgy adózó és robotoló románsággal feltölteni uradalmaikat, falvaikat. A kora újkor a reformáció, sőt a konfesszionalizáció időszaka is, a protestáns fejedelmek több alkalommal is kísérletet tettek az ortodox hitű románok felekezeti megnyerésére, áttérésére. A vallási türelméről elhíresült Erdélyi Fejedelemség vezető politikusai is tisztában voltak azzal, hogy a románság megnyerése és támogatása saját érdekeiket is szolgálja. A partiumi birtokosként kezdő, majd jelentős erdélyi birtokokat megszerző Teleki Mihály kancellár saját tapasztalataira is támaszkodva jól ismerte a fejedelemségbeli románságot. Többször fordultak hozzá, mint az államapparátus egyik legfontosabb tisztségviselőjéhez, hogy segítse, támogassa őket, képviselje érdekeiket I. Apafi Mihály fejedelem (1661–1690) előtt.

Előadásomban a korszakkal foglalkozó szakirodalom, valamint a Teleki Mihály Gyűjteményben fellelhető iratok alapján a nagyhatalmú főúr és az erdélyi románság kapcsolatának megrajzolására törekszem.

Sancz Klára Lujza: Gróf Széchenyi István 1813-ban kinyilvánított véleménye a Habsburg Birodalom jövőjéről

Széchenyi István olyan magyar grófi családba született 1791. szeptember 21-én, amelynek több neves, a haza sorsát javító, tevékeny tagja volt. Édesapja, gróf Széchenyi Ferenc is gyermekeit Isten, a Király és a Haza iránti tiszteletre, szeretetre nevelte. Ez a hármasszoros alapkövetelmény a család tagjai számára több generáció óta követendő hagyomány volt. Széchenyi István számára is elfogadott volt, megtartása, végrehajtása kötelező feladatként életfelfogásként ivódott szellemiségébe. E hármasszoros alapkövetelmény – azok összegzéséeként – kiegészült a családszeretettel, ami alapvetően meghatározta gondolkodásmódját. Ennek tanújelét adta 1809-ben, amikor ifjú fejjel, mindkét bátyjával együtt jelentkezett a Napóleon elleni háborúban való részvételre. A háborúban töltött idő és a szolgálat alatt ellátott feladatok, események,

felnőtté érlelték gróf Széchenyi István gondolkodásmódját. Az 1809-es békeszerződés megkötése után a főszállásmesteri törzsből a 7. Huszárezredhez helyezték át 1810. január 1-jén, ahol 1811. április végéig teljesített szolgálatot. Kérésére 1811. május 1-i hatállyal az I. ulánuszrezredhez helyezték át, amelynek tulajdonosa 1797 óta gróf Maximilian Merveldt altábornagy volt. Az ezred parancsnoka báró Ludwig Wilgenheim ezredes, helyettese gróf Zichy Ferdinánd alezredes, Széchenyi István sógora volt. Az ezredtörzs ekkor Csehországban, Pardubitzban állomásozott. 1811-től 1813-ig az ezredtörzs többször változtatta meg székhelyét. Az Udvari Haditanács Széchenyi Istvánt 1813. május 10-i rendeletével új beosztásba helyezte Schwarzenberg tábornagy mellé parancsörtishti feladattal. Széchenyi István 1813 júniusában foglalta el beosztását Prága mellett, Liebenben. A főhadiszállás parancsnoksága is többször változtatta meg székhelyét. Először, augusztus 20-án Komotauba, majd augusztus 22-én Zöbztbe, onnan augusztus 23-án Mittelsaydába, augusztus 24-én Reichstadtba települt. Széchenyi István 1813 augusztusáig két nehéz futárszolgálatot látott el. Az augusztus 22–24 közötti útja, amelyen Wittgensteintől az orosz-porosz csapatok parancsnokához, Barclayig, s onnan gróf Pahlenhez lovagolva – három nap és három éjjel – ázva, éhezve teljesített, megfázással végződött. A főhadiszállás parancsnoksága ismét többször változtatta meg székhelyét. Augusztus 28-án Altenbergbe, 29-én Duxba, majd Teplitzbe települt át. Széchenyi István állapota egyre rosszabbra fordult, és ezért augusztus 29-én, Schwarzenberg tábornagy személyes parancsára, Teplitzből Prágába szállították gyógykezelésre. A kezelése hatására egészségi állapota gyorsan helyreállt, hamar meggyógyult. Lábadozó betegként betegtársaival meglátogattak egy-egy kávéházat. Egy ilyen, barátinak nevezhető, együttlét alkalmával tette meg azt a – politikai éleslátásáról tanúbizonyságot tevő – kijelentését, a többi résztvevő előtt, hogy a Habsburg Birodalom 100 év múlva részeire fog esni, amit egy rendőrségi ügynök jelentéséből tudunk. Amiből egyúttal az is kiderült, hogy Széchenyi Istvánt megfigyelés alatt tartották. Ez a kórházi kezelés elég hamar befejeződött, és Széchenyi gyógyultan, 1813. szeptember 8-án bevonult szolgálattételre a teplitzi főhadiszállásra.

J. Újváry Zsuzsanna: „Advent a Hargitán” – tragikus szerelmi dráma, vagy valami más?

Sütő András, a XX. század egyik legkiválóbb erdélyi drámaíró lírai, de mégis igen drámai hangvételű darabját elemzem történeti szempontból – ez utóbbi elemzést még senki nem vetette fel eddig. A Nagy Romlás és a Kis Romlás tövében élő kicsiny székely közösség karácsony napján, az adventi várakozásban jelenik meg előttünk; igen erős szétszóratás közepette, sokan elvándoroltak az apró településről vagy már nem élnek. A főszereplő, Body Vencel is leányát várja vissza. Mégis, a legtragikusabb Zeteleki Gábor és Réka szerelmének története; Réka látszólag könnyelmű kiáltása, „bűne” miatt Gábort betemeti a hólavina, és örökre elveszíti. Mindez – szerintem – nagyon erősen szimbolikus értelmű; tegyük hozzá, hogy akkor 1920-at írunk, Trianont, amikor az anyaországtól elcsatolják Erdélyt. A darab második része 20 év múlva játszódik. 20 év vezeklés után, csodás körülmények között megtalálják, és életre kel Zeteleki Gábor; Erdély visszatér 1940-ben, de csupán rövid időre.

A körülmények ismét összefognak a két összetartozó szerelmes pár ellen; egy újabb hiba, bűn következtében végleg betemeti a hó mindkettőjüket, miként a múltat a jelen történelem. A Magyar Királyság és Erdély többé nem lehet egy ország, de van egy kiút, a szellemi és lelki kapcsolat, amely akkor, amikor Sütő a darabot írta még csupán távoli reménynek tűnt: „...hinni szeretném, hogy aki keresi, megtalálja a másikat, még ha befűjták is ösvényeit a Nagy Romlás porhavai.” – Azóta azok a „másik” tagok legalább felvehetik a magyar állampolgárságot és magyar állampolgárok lehetnek.

Barksi Éva Mária: A befejezetlen béke. Woodrow Wilson 14 pontja, főleg az először követelt önrendelkezés, 100 év után még mindig beteljesülésre vár

Az önrendelkezés mint természetes jog.

Wilson 14 pontja és béketerve, és az ezzel ellentétes békediktátumok.

A Népszövetség kudarca.

A II. világháború után: az emberi jogok elsőbbsége és az önrendelkezés megtagadása Európa számára.

1966 nagy fordulata: a két ENSZ Egyezségokmány, a népek önrendelkezési joga írásos és kötelező (ius cogens) nemzetközi törvény, amely a világ minden népére érvényes.

(Megjegyzés: A magyar 1956-os forradalom, mint első önrendelkezési harc Európában a II. világháború után, nagy befolyással bírt.)

Vita (16.00-17.00)

Fogadás (17.00-18.00)

A konferencia második napja: 2018. december 2.

Délelőtti előadások (09.00-11.00)

Elnök: Darai Lajos professzor emeritus

Fodor István: Erdély népi összetétele a honfoglalástól az újkorig

Ma már nem lehet vitás, hogy a honszerző magyarok Erdélyt már a Kárpát-medence birtokbavételének első esztendejében, 895-ben megszállták. E területen főként szláv népcsoportokat találtak, akik a VI. század közepétől két nagy néphullámban vándoroltak északabbi őshazájukból a Balkánra. A IX. században – az avar birodalom felbomlását követően – Erdély déli része bolgár kézre került, és itt jelentős számú délszláv népesség telepedett meg. Valamivel korábban vándoroltak be Erdély északnyugati vidékeire keleti szláv csoportok. A szláv népesség a XIII–XIV. századig a magyar, szász és román közösségekbe olvadtak be.

A székelyek bizonyára már a honfoglalás idején is magyarul beszéltek, de ők akkor még nem itt telepedtek meg, hanem az ország nyugati határvidékén. Első nyomaik keleten, Biharban tűnnek fel, majd innen főként a későbbi Szászföldre húzódtak. A Székelyföldre azután kerültek, amikor II. András 1224-ban kijelölte a szászok települési területét.